

سنت معماری چهار ایوانی

در میدان امین السلطان طهران

مهندس پگاه شربت‌دار

کتابخانه ملی و اسناد ایران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : شربت دار، پگاه، ۱۳۷۱
مشخصات نشر : تهران، انتشارات آرون، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری : ۱۳۴ ص: مصور.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۱-۸۹۶-۴
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
موضوع : چهار ایوانی (معماری) - تهران، ایران
موضوع : Four Iwani (Architecture) - Tehran, Iran
موضوع : میدان امین‌السلطان - (تهران)
موضوع : Amin al sultan Square (Tehran, Iran)
بند سنجی : NA ۱۴۸۷
رده‌بندی دیویی : ۷۲۰ / ۹۵۵۱۲۲۲
شماره کتابشناسی : ۷۲۹۳۶۳۳

سنت معماری چهار ایوانی در میدان امین‌السلطان طهران

نویسنده : پگاه شربت‌دار

ویراستار، صفحه‌آرا : حروف‌نگار : پگاه شربت‌دار

طرح و اجرای جلد : پارسا شربت‌دار

ناشر : انتشارات آرون

چاپ اول : ۱۳۹۹

چاپ صدف : ۵۰۰ نسخه

۵۵۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نوری

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳ تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvanashr.ir

مقدمه نگارنده	۹
بخش اول: سنت معماری چهار ایوانی در میدان امین السلطان طهران	۱۳
۱-۱ سخن آغازین	۱۴
بخش دوم: بررسی اسناد تاریخی منسوب به میدان امین السلطان طهران	۱۸
۲-۱ چکیده	۱۹
۲-۲ مقدمه	۲۰
۲-۳ مطالعات پیشینه و بستر شکل گیری میدان امین السلطان	۲۱
۲-۳-۱ تاریخ شهریت تهران	۲۳
۲-۴ تدوین میدان امین السلطان در دوران قاجار	۳۳
۲-۵ سال نگر و دهه ها، تاریخی و بررسی اسناد تاریخی منسوب به میدان امین السلطان	۳۶
۲-۶ نشانه های سنت چهار ایوانی (لرح قوش شهری) در میدان امین السلطان	۴۹
۲-۷ بررسی بدنه های چهار حه میدان امین السلطان	۵۸
۲-۷-۱ بدنه جنوبی میدان	۵۸
۲-۷-۲ بدنه غربی میدان	۵۹
۲-۷-۳ بدنه شرقی میدان	۶۰
۲-۷-۴ بدنه شمالی میدان	۶۱
۲-۸ جمع بندی و نتیجه گیری	۶۲
۲-۹ منابع	۶۸
۲-۱۰ چکیده انگلیسی	۷۰
بخش سوم: شناسایی راهبردهای مؤثر در عملیات بازنمایی میدان امین السلطان با رویکرد ارتقاء کیفیت زندگی	۷۲
۳-۱ چکیده	۷۳
۳-۲ مقدمه	۷۴
۳-۳ روش پژوهش	۷۵

۳-۴	مبانی نظری	۷۶
۳-۵	شناخت و تحلیل محدوده مورد مطالعه	۸۶
۳-۶	تدوین اهداف در ارانه راهبردهای بازآفرینی در عملیات بازنمایی میدان امین السلطان با رویکرد ارتقاء کیفیت زندگی	۹۲
۳-۷	شناسایی ارزش‌ها، پتانسیل‌ها، کارآمدی و ناکارآمدی‌ها	۹۴
۳-۸	انتخاب رویکرد مداخله در بافت تاریخی	۹۶
۳-۹	وجوه چند گانه نیازهای منطقه	۱۰۰
۳-۱۰	برنامه عملیاتی پروژه	۱۰۱
۳-۱۰-۱	راهبردهای پیشنهادی حوزه کالبدی	۱۰۲
۳-۱۰-۲	راهبردهای پیشنهادی حوزه فرهنگی	۱۱۵
۳-۱۰-۳	راهبردهای پیشنهادی حوزه اجتماعی	۱۱۹
۳-۱۰-۴	راهبردهای پیشنهادی حوزه کارکردی-اقتصادی	۱۲۰
۳-۱۰-۵	راهبردهای پیشنهادی حوزه زیست محیطی	۱۲۱
۳-۱۱	جمع بندی و نتیجه گیری	۱۲۴
۳-۱۲	منابع	۱۲۶
۳-۱۳	چکیده انگلیسی	۱۲۸
	بخش چهارم: تصاویر وضع موجود میدان امام خمینی با طرح پیشنهادی و ماکت	
	مجموعه	۱۳۰

مقدمه نگارنده

مواجهه اینجانب با رساله دکتری خانم دکتر الینا پاسکالوا^۱ در سال ۱۳۹۰^۲ در باب «سنت معماری چهار ایوانی و معرفی الگوی قوش شهری» و همچنین مشاهده نشانه‌های این الگوی غنی در اسناد تاریخی میدان امین‌السلطان تهران (بواسطه رحمن‌های آقای دکتر محمدرضا لیلیان)، مصادف با اعلام کشف تاریخی جدیدی از تهران در خلال مراسم‌های باستان‌شناسی در سال ۱۳۹۳ (توسط گروه باستان‌شناسان دانشگاه تهران) در ضلع شمالی میدان امین‌السلطان (خیابان اردستانی) شد. عملیات باستان‌شناسی‌ای که در طی آن، انباشته‌های تاریخی و فرهنگی و اسکلت متعلق به بانوی ۷۰۰ ساله به دست آمد.

تقابل اتمام ترجمه و مطالعات نگارنده در رساله دکتری خانم دکتر پاسکالوا در باب «سنت معماری چهار ایوانی» از یک سو و مشاهده وجود نشانه‌های «الگوی چهار ایوانی» در میدان امین‌السلطان از سوی دیگر و همچنین اعلام تاریخ دیرینه‌تری از تهران بواسطه کاوش‌های باستان‌شناسی و مطرح شدن موضوع «ساخت سایت- موزه» در محل کشفیات باستان‌شناسی میدان امین‌السلطان از جانب مسئولین محترم وقت، نگارنده را بر آن داشت تا با راهنمایی آقای دکتر لیلیان گامی در راستای پژوهش و طراحی در این منطقه را بافت تاریخی بردارد.

همچنین دغدغه اینجانب در بهبود کیفیت زندگی و ارتقاء و بافت محل در منطقه مولوی تهران که بالقوه بسیار غنی است و پتانسیل‌های فرهنگی، تاریخی و گردشگری بسیاری دارد، اما با کم‌لطفی مسئولین امر به یکی از ناامن‌ترین نقاط شهری بدل شده است، سبب شد تا بیش از پیش عزم خود را در این راستا راسخ

^۱ دفاع شده در دانشگاه لیبن هلند در ۲۰۱۰ میلادی.

^۲ به‌عنوان پروژه پژوهشی واحد درسی «معماری اسلامی» بواسطه آقای دکتر محمدرضا لیلیان در ترم دوم مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب.

گردانم. به‌ویژه آن‌که کودکان این منطقه (به‌عنوان بخشی از سرمایه آینده) اولین تجارب و برخوردهای خود با محیط شهری را در مشاهدۀ تجمعات گروه‌های معتادین و بزهکاران در کوچه‌پس‌کوچه‌های این ناحیه دریافت می‌کنند و این موضوع، به‌لحاظ روان‌شناختی تأثیراتی بسیار مخرب در نگرش و معرفی اولین داده‌ها از جهان پیرامون در ذهن و اندیشه آن‌ها خواهد گذاشت. این درحالی است که در دیگر نقاط جهان، بهترین تصمیمات و تدابیر در بافت‌های تاریخی شهر اتخاذ می‌گردد و سکونت در چنین بافت‌هایی مایه مباهات شهری است!

این هم‌سویی مطالعاتی با شناخت مشکلات و مسائل موجود سبب شد تا آجانه، طرح بازنمایی میدان امین‌السلطان بر اساس نشانه‌های یافت شده از الگوی چهار ایوانی در بافت تاریخی را با روش علمی و بر مبنای مستندات تاریخی حاصل از پژوهش‌های کتابخانه‌ای و برداشت‌های میدانی دقیق و نیز با رویکرد پاسخگویی به نیازهای زمانه، عنوان موضوع پژوهش در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد^۳ خود برگزینم که برش، هم‌با گردآوری نظرات جمعی از متخصصین حوزه‌های مختلف از جمله: معماران، باستان‌شناسی، شهرسازی، پیاده‌راه‌سازی، ترافیک شهری و مترو میسر شده است. در این رهگذر در خلال مسئولیت دانش‌اندوزی خود، تلاشی در راستای بهبود کیفیت بافت این منطقه تاریخی انجام داده باشم، ضمن آن‌که این کتاب در ادامه مجموعه دو جلدی «سنت معماری چهار ایوانی به‌عنوان تجلی‌گاه بهشت و قدرت الهی» به ارائه رهنمای کاربردی (در بازنمایی بافت تاریخی) از چگونگی تبدیل دانش تنوری به فضایی کاربردی می‌پردازد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده، به‌عنوان پایان‌نامه تربیت دانشجویی و وسعت و ابعاد پژوهش‌های صورت گرفته در آن از جانب متخصصین امر، شایسته معرفی به بنیاد ملی نخبگان خوانده شده است. پژوهش حاضر همچنین به زمان‌زیاسازی شهر تهران، سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان تهران، شهرداری منطقه دوازده تهران، شورای اسلامی شهر تهران، دفتر بافت و بناهای

^۳ با رهنمودهای آقای دکتر محمدرضا لیلیان، دفاع شده در ۱۳۹۶ با درجۀ عالی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب.

^۴ جلد اول این کتاب با ترجمۀ نگارنده این سطور و جلد دوم آن با گردآوری اینجانب و همکاران در انتشارات آرون در چاپ اول سال ۱۳۹۹ به چاپ رسیده است.

تاریخی شهر تهران، مؤسسه فرهنگی ایکوموس ایران، معرفی و تأیید و تصدیق لازم را از سازمان زیباسازی شهر تهران اخذ کرده و به عنوان طرح پیشنهادی برتر در بازآفرینی منطقه ۱۲ تهران شناخته شده است.

عدم وجود سازمانی جامع جهت ثبت پژوهش‌های موثق انجام‌شده در حوزه‌های گوناگون اجرایی از جمله معماری و نیز انجام فعالیت‌های موازی کارانه پژوهش‌گران بدون اطلاع از دیگری، نگارنده را بر آن داشت تا نتایج پژوهش‌های خود را در قالب مجلدی مجزا در باب میدان امین‌السلطان منتشر سازد. ضمن آن که نتایج حاصل‌شده می‌تواند نظرگاه مخاطبان و دانشجویان دغدغه‌مند در انجام پروژه‌های عملیاتی در حوزه معماری و شهرسازی قرار گیرد.

از آن جاکه یافتن پیشینه میدان امین‌السلطان، مستلزم پژوهش در تاریخ شهریت تهران و این باب، شکل‌گیری آن بوده است، بنابراین کتاب حاضر از جمله معدود آثار است که سعی داشته است با دقت بالاتری به تاریخ شهریت تهران اشاره کند. در باب تاریخ تهران اجحاف صورت گرفته است و متأسفانه در اکثر کتب «تهران‌شناسی» و «صحن قدیم»، مکرراً این شهر را به تقلید از یافته‌های مورخان پیشین، قریه‌ای در کنار ری و مکنون در آن را زیر زمینی معرفی کرده‌اند، حال آن‌که با اشاره به استنادات موثق در کتاب حاضر به تهرانی خواهیم رسید که کلاویخو اسپانیایی در سفرنامه خود با نام «شهر تهران» از آن یاد می‌کند و مقیاس «شهر» به مکانی اطلاق می‌گردد که دارای آن بسیار بیش از یک قریه است!

این مجلد به عنوان ضمیمه‌ای بر کتاب دربار «سنت معماری چهار ایوانی به عنوان تجلی‌گاه بهشت و قدرت الهی» می‌تواند ضمن اشاره به تاریخ دقیق‌تری از تهران، معرف روش عملیاتی بازنمایی در بافت تاریخی بر پایه ارزش‌های موجود در بافت باشد. بدون شک گردآوری مجموعه‌ای مبسوط و مستند در قالب پژوهش حاضر، مرهون زحمات بزرگوارانی است که نگارنده را در پیش‌برد مأموریت یاری رسانده‌اند. شایسته است در این مجال از زحمات گرانمایه ایشان قدردانی گردد.

از جناب آقای مهندس سیدمحسن میردامادی به سبب ارائه نظرات ارزنده در پژوهش «بررسی اسناد تاریخی منسوب به میدان تاریخی امین‌السلطان» در باب تاریخ شهریت تهران و میدان امین‌السلطان سپاسگزارم. از جناب آقای مهندس رضا شیرازیان به سبب دسترسی به اطلاعات ناب نقشه‌های تاریخی تهران سپاسگزارم.